

DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN TABİ OLDUĞU SÜRE SINIRLAMALARI

Pelin BAYSAL & Ilgaz ÖNDER

Türk hukukunda acentelik ve benzeri hukuki ilişkilerin feshi halinde zayıf tarafa bahşedilen denkleştirme istemi birçok yönden tartışmalı ve muğlaktır.¹ Bu kapsamda tartışılan konulardan birisi de denkleştirme isteminin hangi prosedürle ve hangi süre içinde kullanılması gerektiğidir.

Konu hakkında iki temel düzenleme bulunmaktadır:

- i. Türk Borçlar Kanunu (“TBK”) m. 147 hükmü vekalet ve acentelik sözleşmelerinden doğan alacaklar için 5 yıllık bir zamanaşımı süresi (*Verjährung*) öngörürken,
- ii. Türk Ticaret Kanunu (“TTK”) m. 122 hükmü denkleştirme istem hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerektiğini belirtmektedir.

2012 yılında ihdas edilen TTK’nın m. 122 hükmü mülga kanunun herhangi bir hükmüne karşılık gelmemekte ve dolayısıyla Türk uygulaması için önemli bir yenilik teşkil etmektedir. O nedenle de söz konusu hükmün özel bir hüküm olarak TBK m. 147 hükmünü dışlayıp dışlamadığı, dışlıyorsa TTK m. 122 hükmü uyarınca istem hakkının mutlaka dava açılarak mı kullanılması gerektiği Türk uygulamasında hala tartışmalıdır. Enteresan bir şekilde TTK m. 122 hükmündeki bu muğlaklığın kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olduğu görülmektedir. Kanun koyucu TTK m. 122 hükmünün gerekçesinde konunun çözümünü doktrin çalışmalarına ve mahkeme kararlarına bırakmış olduğunu söylemekten çekinmemiştir. Bununla birlikte kanun koyucu bu gerekçeyi kaleme alırken ilgili hükmün yorumlanması ve uygulanmasında Alman öğretisinin yol gösterici olabileceğini de belirtmiştir.

Buna rağmen Türk içtihadı doktrindeki ağırlıklı görüşten ve mehz Alman hukuku uygulamasından farklı bir yöne evrilmiştir. Yargıtay 11 Hukuk Dairesi 2017 tarihli kararında “*ih tarnamenin davacıya 28.09.2012 tarihinde tebliğ olunduğu[nun], [...] davanın 27.09.2013 tarihi itibariyle hak düşürücü süre içinde açıldığıının anlaşılmasına*” dayanarak denkleştirme istemini kabul edilebilir bulmuştur.² Bu yaklaşım aynı dairenin

¹ Bu konuda daha ayrıntılı açıklamalar için bkz Baysal / Demir / Önder: “*İş Dünyasında Yaygın, Türk Hukukunda Tartışmalı Bir Konu: Distribütörlük İlişkisi ve Feshi*”, Mondaq, 16.03.2022.

² 11 Hukuk Dairesi, 2015/13042 E., 2017/1342 K, 07.03.2017.

04.03.2021 tarihli kararında da devam ettirilmiş ve denkleştirme istemi hak düşürücü süre içinde dava açılmaması sebebiyle reddedilmiştir.³ Bu yaklaşımı 19 Hukuk Dairesi⁴ de benimsemiş ve hatta bir adım daha öteye giderek halihazırda açılmış bir davada denkleştirme isteminin hak düşürücü süre geçtikten sonra artırılmış olmasını kabul etmemiştir.⁵

Bu kararlardan anlaşılmaktadır ki Türk mahkemelerinin artık yerleşik bir hal alan ve ancak tatmin edici bir şekilde gerekçelendirilmeyen uygulamasına göre TTK m. 122 hükmü, TBK m. 147'deki zamanaşımı süresini saf dışı bırakan ve hak sahibinin 1 yıl içinde mahkemeye başvurmasını zorunlu kılan emredici bir hukuk kuralıdır. Bu 1 yıllık süre hak düşürücü süre olarak görüldüğü için, zamanaşımından farklı olarak, tarafların eylemleri sonucu kesilmez ve/veya uzamaz.

Alman uygulaması da TTK m. 122 hükmünde geçen 1 yıllık süreyi hak düşürücü süre olarak görmektedir ve ancak, Türk uygulamasından önemli bir noktada ayrılmaktadır. O da söz konusu hakkın 1 yıllık süre içinde mahkemeye başvurmadan da kullanılabilecek olmasıdır. Buna göre hak sahibinin istemini karşı tarafa öngörülen süre içinde bildirmesi yeterlidir. Bu bildirim ileride zamanaşımı süresi içinde açılacak davanın ön koşullarından birini teşkil edecektir.

Alman hukuku uygulaması göz önünde bulundurulduğunda, Türk mahkemelerinin tutumunun eleştiriye açık olan kısmı bahis konusu istemin sadece mahkemeler nezdinde dava açmakla kullanılabileceğine dair yargısıdır. Zira Türk hukukunda hak düşürücü süreye tabi olan yenilik doğurucu haklardan⁶ dava yoluyla kullanılması gerekenler özel olarak düzenlenmektedir. Bunlar haricinde de mahkemeye başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır.⁷ Tam aksine, örnek vermek gerekirse,

- sözleşmeye girerken iradesi sakat olan tarafın sözleşmeden dönme hakkını veya
- alıcının ayıplı ürünün tesliminden kaynaklanan haklarını

karşı tarafa yapacağı bildirimle kullanılabileceği düzenlenmektedir. TBK'da hangi usulde kullanılacağı açıkça belirtilmeyen takas hakkının da bu yöndeki irade beyanının karşı tarafa ulaşmasıyla geçerli bir şekilde kullanılmış olacağı, bunun için ayrıca bir dava

³ 11 Hukuk Dairesi, 2020/2621 E., 2021/2021 K, 04.03.2021.

⁴ 07.07.2020 tarihli ve 173 sayılı Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulu Kararıyla 19. Hukuk Dairesi 03.07.2020 tarihinden geçerli olmak üzere kapatılmış, bu dairenin işleri 11. Hukuk Dairesine devredilmiştir.

⁵ 19 Hukuk Dairesi. 2016/14866 E., 2017/2604 K. 30.03.2017 (Davanın en başta belirsiz alacak davası olarak açılmasıyla mahkemenin bu kararının önüne geçilebileceği düşünülebilirse de denkleştirme isteminin belirsiz alacak davası olarak açılıp açılmayacağı bir başka tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir. Denkleştirme isteminin belirsiz alacak davası olarak ileri sürülebileceğine dair güncel bir örnek için bkz. 11 Hukuk Dairesi. 2019/2876 E. 2020/3326 K. 30.06.2020: "... denkleştirme alacağının belirsiz olduğu, bu nedende denkleştirme alacağının hepsine dava tarihi itibarıyla faiz uygulanacağı...)

⁶ **Fikret Eren**, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, 2022, s. 2627: "Zamanaşımı sadece alacak haklarında söz konusu olur. Hak düşürücü süre ise, borç ilişkileriyle benzeri ilişkilerde, yenilik doğuran haklarda etkilidir."

⁷ Dahası hak düşürücü süreye tabi olup mahkemeye başvurularak kullanılması gereken haklar ağırlıklı olarak aile hukuku ve icra hukuku gibi kamu düzeniyle yakın bir ilişki içinde olan hukuk alanlarında kendine yer bulmaktadır.

açmaya gerek olmadığı Türk uygulamasında kabul edilen görüştür.⁸ Tüm bu hallerde hak sahibi mahkemeye - ayrıca işlemekte olan bir zamanaşımı süresi içinde - muhatabı irade beyanının gereğini yerine getirmeye zorlamak için başvurmuştur.

Türk doktrininin önemli isimlerine göre denkleştirme isteminde de bu kuraldan sapılmasını gerektiren bir durum bulunmamaktadır.⁹ TTK m. 122 hükmü de yukarıda verilen örnekler gibi hakkın 1 yıllık süre içinde “ileri sürülmesini” şart koşmakta ve bunun mahkeme aracılığıyla yapılması gerektiğine herhangi bir şekilde işaret etmemektedir. Özellikle TTK m. 122 hükmünün gerekçesi Alman uygulamasını referans alırken, hak sahibini 1 yıllık hak düşürücü süre içinde dava açmaya zorlamak bir tutarsızlık yaratmaktadır. Tutarlı bir uygulama için hak sahibinin (acente, distribütör, tek satıcı vb.)

- TTK m. 122 uyarınca denkleştirme istemine dair irade beyanını, herhangi bir şekle tabi olmaksızın, karşı tarafa 1 yıllık hak düşürücü süre içinde iletmesi ve
- Muhatabın bu hakkın gereğini yerine getirmediği hallerde, zamanaşımı süresi içinde (TBK m. 146 veya TBK m. 147), dava açma yoluna gitmesi

yeterli görülmelidir.¹⁰

Hal böyle olmakla birlikte, Türk mahkemesi içtihatları henüz bu görüşü desteklememektedir. Bu nedenle hak sahiplerinin, belirsiz bir süreçten ve hak kaybına uğrama riskinden kaçınmak için, bu bir yıllık süre içinde dava açmalarında fayda bulunmaktadır.

Detaylı bilgi için lütfen iletişime geçiniz:

Pelin BAYSAL
pelin@baysaldemir.com

Ilgaz ÖNDER
ilgaz@baysaldemir.com

⁸ Fikret Eren, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, 2022, s. 2619.

⁹ Arslan Kaya, Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu, 2018, s. 31.

¹⁰ Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, Ticari İşletme Hukuku, 2015, s. 823